

Volkscultuur Magazine

A large group of young girls, likely in a Dutch village, are participating in a procession. They are wearing traditional white dresses with long sleeves and full skirts. Some girls are holding small wicker baskets. They are walking on a cobblestone street, and there are green leaves scattered on the ground. In the background, a crowd of people is watching the procession.

**Extra dik
thema-
nummer**

**Wie zijn
de dragers
van het
immaterieel
erfgoed in
Nederland?**

jaargang 6, nr 2
zomer 2011
www.volkscultuur.nl

Inhoud

- 3 Toekomst voor immaterieel erfgoed
- 8 Sinterklaasfeest
- 12 Het Bloemencorso van Zundert
- 16 Sint Jansprocessie te Laren
- 20 Ringrijden in Zeeland
- 24 Oeteldonkse carnaval te 's-Hertogenbosch
- 28 De Jonkheid Sancta Brigida van Noorbeek
- 32 Paardenmarkt in Zuidlaren
- 35 Hindelooper schilderkunst
- 38 De Boxmeerse Vaart
- 42 Schoonrijden
- 47 Kolven in Noord-Holland
- 50 Bovenstem zingen in Genemuiden
- 54 Ketikoti in Amsterdam
- 58 Sint Maartensviering te Utrecht
- 62 Draaksteken te Beesel
- 66 Oud Limburgs Schuttersfeest
- 70 Allerheiligen (Halloween) Allerzielen

Kolven in Noord-Holland

De stilte in de langwerpige zaal is voelbaar, iedereen houdt zijn adem in. Oud en jong staren naar de speelstok en de bal. Op het moment dat die bij elkaar komen en de speler de bal met een stevige, doch beheerste slag wegslaat, houdt men de adem in. Zou de bal de paal raken? Via de opstaande rand links en nogmaals de rand aan de overkant rolt de bal door in de richting van de achterpaal. Een subtiel effect draait de bal nog iets meer naar zijn doel. De spanning stijgt. Nog even, nog een stukje verder, de bal mindert vaart, ligt bijna stil en... mist de paal op minder dan een centimeter. De teleurstelling is af te lezen op het gezicht van de speler en echoot door de zaal. Als het de volgende speler wel lukt om de paal te raken, golft de vreugde door het publiek. Wat is dit voor sport, waarbij zoveel concentratie leidt tot zulke intense gevoelens, zowel bij de spelers als bij het publiek?

De sport kolven is afgeleid van het *colven*, dat al in de dertiende eeuw beschreven werd. Het bestond waarschijnlijk al eerder. Het was een populaire sport, die ook vaak op het ijs beoefend werd, zoals op vele oud-Hollandse schilderijen te zien is. Simpel gezegd kwam het erop neer, dat een bal met een stok, die aan de onderkant gebogen was, weggeslagen werd. Naar een paal, een doel of een gat. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval met het huidige golf, dat de Schotten afgeleid hebben van het *colven*. Midgetgolf, ijs-hockey, polo, het zijn allemaal moderne varianten van *colf*, die wij nu nog kennen. Een andere variant was het maliën, maar dat bestaat niet meer als sport. Nog wel als straatnaam, want verschillende Nederlandse steden hebben nog een Maliebaan. Juist ja, de baan waarop het maliespel gespeeld werd, vaak aan de rand van of net buiten de stad waar ruimte was voor een lange baan.

Van buiten naar binnen

Terug naar het kolven. Het is duidelijk dat het een oude sport is, die goed in het vlakke Hollandse land gespeeld kon worden. Aan het einde van de zeventiende eeuw ontstaat het kolven uit het *colven*. Kolf speelt men op een kleinere baan en meestal binnenshuis. Dat had als grote voordeel, dat men minder ruimte nodig had en het 's zomers en 's winters, overdag en 's avonds gespeeld kon worden. De kleinere baan had als bijkomend voordeel, dat het spel fysiek minder zwaar werd om te spelen. Dit alles maakte het kolven snel geliefd. Rond 1850 waren er alleen al in Amsterdam zo'n tweehonderd kolfbanen. Vaak legden herbergiers een kolfbaan aan bij hun etablissement voor meer klandizie.

Sinds ongeveer dertig jaar mogen vrouwen ook kolven en is het aantal kolvers flink gestegen

Een kolfbaan is 17,50 meter lang en 5 meter breed. Het veld is in twaalf overdwarse vakken verdeeld, die naar achteren toe smaller worden. Twee meter van de voorkant en twee meter van de achterkant staat een paal. Men speelt met een van onder afgeronde stok, de 'kliek' (ziet eruit als een soort hockeystick) en een bal.

Deze twee zijn persoonlijk. De bal kan van gummi (rubber) of van sajjet (stof) zijn gemaakt. Het is de bedoeling, dat een speler in drie slagen zijn of haar bal in een vak met een zo hoog mogelijk puntenaantal slaat, bij voorkeur via de palen. Men mag ook via de opstaande zijanten (rabat) spelen of de bal effect meegeven, dat vooral bekend is van biljart.

Men speelt in een team van drie spelers, die om de beurt spelen. Het hoogst mogelijke puntenaantal is 12 per spel. Als men geen punten haalt, heeft men 'poedel' geslagen. Een partij bestaat uit drie spellen. Theoretisch gezien kan een team dus een maximum

Kolven is een sport die men tot op hoge leeftijd kan beoefenen

score van $5 \times 12 = 60 \times 3 = 180$ halen. 'Maar dat heb ik nog nooit meegemaakt. Er was vorig jaar bij de kampioenschappen wel iemand, die twee keer achter elkaar 60 punten sloeg. Dat was uniek', zegt Martin Bakker, secretaris van de Koninklijke Nederlandse Kolf Bond (KNKB).

Trots op de geschiedenis

De KNKB is in 1885 opgericht. De bond heeft toen de regels voor het kolven op schrift gesteld. Kolven wordt nu alleen nog in Noord-Holland gedaan. Dat is een heel verschil met vroeger, toen het spel mateloos populair was. Vroeger werd het in Friesland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland en Utrecht gespeeld. Nu is er alleen nog een hele oude baan in Utrecht. Daar wordt ook het Nederlandse archief bijgehouden, door het smedengilde van St. Eloy in het Eloyengasthuis. Sinds 1730 speelden de smeden daar het kolfspel op hun eigen baan.'

De KNKB heeft 7 bestuursleden, allemaal vrijwilligers, net als bij de aangesloten verenigingen. De website met het webmuseum is ter

ere van het 150-jarige bestaan van de KNKB gemaakt. Die wordt door het St. Eloyengasthuis onderhouden. Zij hebben veel onderzoek gedaan en hebben nog een archief dat teruggaat tot 1300. 'Zij hebben bijvoorbeeld de kolfstok van de vader van Anthonie Fokker', vertelt Martin Bakker. 'Wij zijn trots op onze geschiedenis die terug gaat tot in de Middeleeuwen. In het webmuseum kan iedereen van deze geschiedenis kennis nemen.'

'Van kinds af wist ik al van kolven af, wij woonden schuin tegenover een kolfbaan en mijn vader deed het. Maar ik ging er pas op nadat ik met vervroegd pensioen was gegaan, op latere leeftijd. Toen ben ik ook bij de KNKB gegaan. Het zit bij kolven eigenlijk zo: iedereen kent het hier in Noord-Holland. Omdat het niet op snelheid en spektakel aankomt, trekt het meestal niet hele jonge leden. Toch is het wel zo, dat de mensen misschien moeilijk binnen komen, maar als je eenmaal binnen bent, zit de deur op slot. Met andere woorden, dan ga je niet meer weg, dan grijpt het je gewoon. Mijn kinderen doen het nog niet, maar zijn er wel altijd bij als ik een kampioenschap speel. Ik heb stille hoop.'

Kampioenschappen

Martin Bakker vertelt over de veranderingen. 'Zo'n jaar of dertig geleden ging het minder met het ledenaantal. Hoewel er veel weerstand was, is het kolven toen opengesteld voor vrouwen. Dat was een tijdlang vloeken in de kerk. Maar sindsdien is het ledenaantal fors gestegen. Momenteel hebben we 230 vrouwenverenigingen en zo'n 370 herenverenigingen. Ze spelen niet gemengd, maar hebben wel allemaal kampioenschappen. Er zijn door Noord-Holland verschillende banen, waar bij toerbeurt kampioenschappen gehouden worden. Er zijn in het voorjaar klassekampioenschappen en in het najaar Nederlandse kampioenschappen. Dan nodigen we meestal een prominent uit om met een eerste klap de kampioenschappen te openen. Dat is het hoogtepunt van het jaar.'

Tussendoor zijn er onderlinge wedstrijden. Zo zijn er de Gouden tientjes-wedstrijden. De winnaar krijgt dan een echt gouden tientje, naslag natuurlijk, maar toch is het leuk. Het zijn individuele prijzen. En in Wormer is er 'Open Wormer', waarbij iedereen mag meedoen. Elke vereniging heeft zijn eigen clubkampioenschappen.

De bal moet met de kliek via de paal, in een vak met veel punten gespeeld worden

Bal en kliek

‘De bal en speelstok (kliek) zijn persoonlijk, maar het vergt wel doorzettingsvermogen en inventiviteit om daaraan te komen. ‘Een fabrieksbal van kunststof rolt niet goed, die stuitert drie keer de baan over, dat werkt niet. Een bal moet van sajete of van gummi zijn. Sajete heeft een kern van opgewonden wol, waar vilt is opgenaaid. Dat rolt goed en licht, maar als ze nat worden, kan je er niet meer mee spelen. Vooral vroeger was dat een probleem, toen men nog buiten speelde. Uit de koloniën kwam toen gummi, waarvan ze rubber ballen maakten. Dat rolt anders, maar het kan wel. Tegenwoordig zijn die ballen niet meer zomaar te koop, daarom experimenteren particulieren om een goed procédé te vinden. Hier in het dorp weten ze wel ongeveer wat er gebeuren moet en wordt dat doorgegeven.

De speelstok, de kliek, bestaat uit een stok, meestal van eikenhout, en het onderste, gebogen deel. Dat wordt van brons gegoten. Er zijn hier een paar bronsgieterijen in de buurt, waar je het kan laten gieten. Dan moet je het zelf polijsten’, legt Bakker uit.

Kolven vergt concentratie

De gemiddelde leeftijd van de spelers is rond 55 jaar. Dat betekent niet, dat er geen jonge spelers bij zitten. ‘Het komt doordat je deze sport tot op hoge leeftijd kan spelen, dus over het algemeen genomen zijn er veel oude mensen die het nog steeds doen. Kolven vergt een goede concentratie, maar is fysiek niet zo zwaar. De jeugd houdt van meer actie, maar soms doen ze dit naast een andere sport. Er zijn geen speciale jeugdteams, ze doen gewoon mee met de andere spelers. We gaan ook wel het land in en geven dan clinics, dan nemen we een minibaan mee. Sommige clubs gaan naar scholen en houden middagen voor de jeugd met kolven en een aardigheidje’, vertelt Martin Bakker.

Een vermelding op de Immaterieel Erfgoed inventaris van Unesco zou een positieve invloed op het behoud van de sport kunnen hebben. ‘Het zou de sport een push kunnen geven. Meer naamsbekendheid en meer erkenning zouden ervoor kunnen zorgen, dat we meer leden krijgen. Het zou doodzonde zijn, als kolven zou verdwijnen. Het is immers de oudste sport in Nederland.’

Wat is de aantrekkingskracht van kolven? Martin Bakker: ‘Het sociale gebeuren is natuurlijk heel belangrijk. En de historische dimensie. Verder grijpt het je op de één of andere manier, de spanning, de concentratie, de ontlading als een slag goed gaat... Iedereen die het gaat spelen, wordt razend enthousiast.’

Foto's: KNKB